

כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה
 ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו) ויקרא
"ח:ג' (בספרי (תו"כ אחרי פ"ט) מנין שלא היתה אומה
 באומות שהיו דרכיהם כמו מצרים תלמוד לומר כמעשה
 ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, ומנין שהדור
 האחרון שהיו מקולקלים דרכיהם יותר מכולן תלמוד לומר
 אשר ישבתם בה לא תעשו, מנין שישיבת ישראל גרמה
 להם כל המעשים האלו תלמוד לומר אשר ישבתם בה לא
 תעשו, מנין שלא היתה אומה מקולקלים דרכיהם יותר מן
 הכנענים תלמוד לומר וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא
 אתכם שמה לא תעשו ומנין שהמקום שבאו שם ישראל
 מקולקלים ביותר מכולם תלמוד לומר אשר אני מביא
 אתכם לא תעשו, ומניין שביאתן של ישראל גרמה להם
 את כל מעשיהם האלו תלמוד לומר אשר אני מביא אתכם
 אלא תעשו, רבי שמעון אמר מי פעל ועשה קורא הדורות
 מראש ראה את הדור חייב שיבואו ישראל ויפרע מהם
 ע"כ. מפני כי הדבר מתפעל מהפכו מצד שהוא הפכו לו
 פועל בו, ולא יתפעל הדבר מעצמו, לכך כאשר רצה השם
 יתברך שמו לקיים הגזירה שגזר על זרע אברהם כי גר יהיה
 זרעך ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, לא היה זה
 אלא באומה שהם הפכים להם, כי מצד אשר הפכים להם
 יתקיים בישראל ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה.
 וענין שהם הפכים להם כי עצמם של מצרים דבוקים
 בזנות וכל דבר תעוב ונמשכים בטבעם אחר הזנות
 ומעשים אשר הם תעובים, וישראל עצם שלהם זרע אמת
 גדורים בעריות וקדושים ומובדלים מכל עריות כמו שאמר
 (הכתוב) תהילים קכ"ב:ד' (שבטי יה עדות לישראל, שהעיד
 שמו עליהם שהם בני אבותיהם ואחת היתה במצרים

שזנתה ופרסמה הכתוב שנאמר) ויקרא כ"ד:י' (ויצא בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי מלמד שלא היתה בישראל רק זו כדאיתא בויקרא רבה (פל"ב), ועליהם מפורש בקבלה גן נעול אחותי כלה) שיר השירים ג ('אמר רבי פנחס גן נעול אלו הבתולות גל נעול אלו הבעולות מעין חתום אלו הזכרים, הרי כי ישראל הפכים למצרים המצריים דבוקים בזנות וישראל מובדלים מן הערוה ומן הזנות. ומאחר שגזר השם יתברך שעבוד וענוי על ישראל, והדבר יתפעל מהפך שלו, לכך ראוי שיהיה השעבוד באומה שהם הפכים להם. זהו ענין אחד שראוי לישראל להיותם משועבדים דווקא למצרים, כי לא יתפעל דבר כי אם מהפכו :

ועוד יש בזה סתרי החכמה מה שהיו ישראל משועבדים דווקא במצרים ולא במקום אחר וזה כאשר אמרנו, כי המצרים הם דבוקים בזנות, וידוע כי הנמשך אחר הזנות הוא הנמשך אחר החומר ומעשה בהמה, ולפיכך אמרה תורה במנחת סוטה שיהא קרבנה שעורין, לפי שהיא עשתה מעשה בהמה לכך קרבנה מאכל בהמה. כי ענין הזנות הוא מתאוות הגוף, וישראל שהם נבדלים וקדושים מן העריות, זהו מפני שהם נמשכים אחר הצורה שהיא קדושה ונבדלת מן ענין החומר, ובשביל זה קרא יחזקאל את מצרים חמורים אשר בשר חמורים בשרם) יחזקאל כ"ג:כ' (להודיע כי ענין מצרים חמורים וכל פעולתם נמשך אחר זה. ובב"ר פרשת ויחי (פ' צ"ו) אל נא תקברני במצרים שלא יפדו בי המצרים שהם משתחווים לשה ואני נמשלתי בשה שה פזורה ישראל, במצרים כתיב אשר בשר חמורים בשרם וכתיב ופטר חמור תפדה בשה ע"כ. ובשמות רבה בפרשת בא (פ' י"ח) הרבה נסים עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל הרג בכורי בהמה שהם משולים לבהמה שנאמר אשר בשר חמורים בשרם ע"כ. והנה תמצא כי מצרים דומים ונמשלים לענין החומר, וישראל הם נמשלים לענין

הצורה, ולכך המצריים נמשכים אחר הראוי להם וישראל אחר מה שראוי להם, מצד עצמם שהם קדושים ומובדלים בעצמם מכל עריות. וכאשר תבין זה היטב, יש לך להבין כי החומר מציאות פחות כי הוא דבר חסר במה שהוא חסר הצורה שעל ידה המציאות בפעל, כי החומר נחשב בכח וכל כח בשביל שאינו בפעל הוא חסר, והצורה והיא הפך זה שהיא שלימות ואין חסרון בה כלל. וישראל בעבור שעצם שלהם במדריגת צורה נבדלת שלימה, לכך אם אין לישראל ענין הראוי לצורה כאלו אין להם מציאות כלל, כי זהו ענין הצורה הנבדלת אשר אין בה חסרון והיא שלימה ואם יש בה חסרון כאלו אין כאן צורה נבדלת. ולכך כאשר לא היו ישראל בשלימותם כאשר היו במצרים שעדין לא היו בשלימותם עד שהיו שש מאות אלף שזהו שלימות ישראל, היו ישראל כאלו לא היה להם מציאות כלל. כי ענין הצורה שהיא שלימה, ואם אינה שלימה אין לה ענין הצורה ולכך היו משועבדים תחת יד מצרים ובזה היו כאלו לא היה להם כלל מציאות. כי כבר אמרנו כי אין דבר שמציאותו יותר פחות כמו החומר, ובמה שהיו ישראל משועבדים לאומה כמו זאת שאין מציאות יותר פחות כמו הם, הרי כאלו אין להם מציאות כלל. ודבר זה מטעם אשר אמרנו למעלה בעבור שעצם ישראל צורה נבדלת שהיא שלימה, ובעבור שלא היו שלימים אין להם מציאות ולכך נשתעבדו במצרים דווקא :

ובמסכת כתובות פרק מציאת האשה ([כתובות ס"ו ע"ב](#)) תנו רבנן מעשה ברבי יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו הולכים אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו ואמרה לו רבי פרנסני אמר לה בת מי את אמרה בת נקדימון בן גוריון אמר לה ממון אביך היכן הוא אמרה לו רבי לא כהדין מתלי מתליא בירושלים מלח ממון חסר

ואמרי לה חסד ושל חמיך היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להם לתלמידים זכור אני כשחתמתי על כתובתה והייתי קורא אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם וכשאינ אתם עושים רצונו של מקום מוסר אתכם ביד אומה שפילה ולא ביד אומה שפילה אלא ביד בהמתן של אומה שפילה. ובדברים אלו יתבאר לן כל הדברים מפורש ובביאור. כי מהו השבח וההודאה שנתן רבי יוחנן בן זכאי על זה ואמר אשריכם ישראל בזמן שאתם עושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בכם, וכשאינ אתם עושים רצונו של מקום מסר אתכם ביד בהמתן של אומה שפילה. אבל הן הן הדברים אשר אמרנו למעלה, כי דבר זה אשר הם נמסרים ביד אומה שפילה הוא נמשך אחר מדריגתן. מפני שמעלת ישראל מעלה נבדלת ואין חסרון שייך במעלה נבדלת, לכך כאשר אין ישראל עושים רצונו של מקום ונמשך להם החסרון, הרי יגיע בטול להם לגמרי ולכך נמסרין ביד אומה שפילה וביד בהמתן, שבזה כאלו אין להם מציאות נחשבים, אחר שהם נמסרים ביד אומה שפילה שהם עצמם פחותי המציאות והנמסרים בידם כאלו נעדרים לגמרי ואינם בעולם. אבל מדריגת האומות אין עצם מעלתם מעלה נבדלת אשר לא תקבל חסרון, לכך אף כי הם אינם בשלימותם אין כל כך ירידה להם כמו לישראל (ויותר מזה) שראוי שיהיו נמסרים ביד אומה שפילה :

ויש לך להבין מה שאמרו ולא עוד אלא ביד בהמתן מפני שהיא חמרית ויש לבהמה מציאות כחות והבן גם כן מה שאמר כי היתה מלקטת שעורין שהן מאכל בהמה חמרי, שכלל המאמר הזה בא להודיע כי כאשר אין עושים רצונו של מקום אין לישראל מציאות נחשב כלל, ולכך הם נמסרים ביד בהמה, שמפני שהבהמה חמרית מציאותה

מציאות פחות ושפל ומאכל החמרי שהבהמה מוציאה היתה מלקטת, והנה הריבה עוד יותר פחות עד שאין נחשב מציאותה כלל, שהרי היא מלקטת מאכל החמרי מה שהיתה הבהמה מוציאה. וענין זה רמזה התורה באדם (דכתיב) בראשית א': כ"ו (וירדו בדגת הים, רמז לך הכתוב בלשון וירדו ולא כתב בלשון וימשלו בדגת הים, אלא אם הוא זוכה והאדם הוא בצורה שלימה ראוי לו להיות מושל על הדברים החמריים הם בעלי חיים שאינם מדברים, שהם במדריגת החומר והצורה מושלת עליהם, ואם אינו זוכה שאין הצורה בשלימות הרי הוא ירוד לפניהם, שהוא נמסר ביד בהמה חיה ועוף שהם חמריים כי הצורה השלימה אם אינה בשלימותה הגמור היא בטילה לגמרי. ודברים אלו עמוקים מאוד מאוד בענין הצורה בשלימות כאשר תצא ממדריגתה :

ומפני כי ישראל הם האדם באמת כאשר אז"ל) יבמות ס"א ע"א (אתם קרוים אדם שנאמר ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרוים אדם וגו' ולפיכך יכנסו בגדר האדם אשר אמרנו למעלה. כמו שהאדם הוא צורת בעלי חיים שאינם מדברים, וכאשר אין האדם על השלימות הוא ירוד לפני בעלי חיים שאינם מדברים ודבר זה ראוי לצורה מצד עצמה, לכך מצרים אשר נקראים בשם החומר כדכתיב אשר בשר חמורים בשרם כאשר לא היו ישראל בשלימות שלהם היו משועבדים למצרים הפך אשר ראוי להיות הצורה גוברת ומושלת. וידוע כי כאשר היו ישראל במצרים לא היו ישראל בשלימותם אשר ראוי להם, כי עדיין לא הגיעו אל שש מאות אלף ולפיכך היה נותן המציאות כי יהיו ישראל משועבדים למצרים, זהו הטעם מה שהיה שעבוד ישראל תחת אומה החמרית. וכמו כן תמצא באדם הפרטי, כאשר האדם אינו בשלימות והוא בילדותו, החומר מושל על הצורה, עד שהחומר מנהיג האדם הולך אחר דברים שהם מעשה גוף שהוא חמרי, עד שגדל האדם ואז

הצורה מושלת על החומר, והצורה מנהגת את האדם ובהכרח החומר הוא מקבל הנהגה מן הצורה. וכך מתחלה היו ישראל תחת יד מצרים, וכאשר היו שלימים היו ישראל גוברים על מצרים שהם החומר והבן זה מאוד :

והנה מן הדברים אשר נתבארו היה ישיבת ישראל במצרים, אם מפני כי כאשר גזר השם יתברך שעבוד על זרע אברהם, לא היה ראוי השעבוד רק באומה שהם הפכים להם, וזה תמצא במצרים שהם הפך האומה הקדושה, גם מפני שכל עוד שאין הצורה בשלימותה אין לה מציאות והיא תחת רשות החומר והחומר מושל עליה כמו שהתבאר למעלה. ומפני שהמצרים נמשלים לחומר וישראל לצורה הנבדלת, והחומר והצורה במה שזה חומרי וזה נבדל מן החומר הם הפכים כמו שהתבאר, לכך היו בכל ענין שלהם הפכים. וכאשר היו ישראל יותר בשלימות כאשר היו ראויים לצאת לחירות ולקבל המעלה האלקית, לכך היה הפך להם מצרים לרעה ולחסרון, ומפני כך המקום אשר ישבו שם היו יותר מקולקלים כמו שאמרנו. ושלימות ישראל גורם שהמצרים הפך להם, לכך המקום שישבו שם ישראל אותם מצרים יותר מקולקלים מהכל אחר שישראל גורם שיהיו מצרים הפך להם. וכן מה שאמר כי כנען יותר מקולקלים מהכל. יש לך לדעת ענין כנען כי כמו שאמרנו למעלה כי ישראל הם כמו צורה נבדלת מן החומר, ויש צורה המוטבעת בחומר וזאת הצורה היא צורה הפחותה. וכאשר אמרנו כי מצרים נקראים חמורים ונמשלים כבהמה, כך הכנענים גם כן דומים לזה ועליהם נאמר) [בראשית כ"ב:ה'](#) (שבו פה עם החמור עם הדומה לחמור, כי הצורה המוטבעת בחומר נמשל כחומר ויש לה משפט החומר בכל מעשיה, ולפיכך הכנעניים הארוורים דומים למצרים, כי המצריים הם החומר וכמו כן הכנעניים הם הצורה הפחותה הארוורה אשר היא מוטבעת בחומר, ולפיכך ימשך לה מן הדברים אשר ימשכו אחר החומר

ושוים בכל דבר. וישראל הם הצורה הנבדלת בלתי מוטבעת בחומר. ומפני שהצורה המוטבעת היא צורה פחותה נאמר עליה ארור כנען וגו' ויהי כנען עבד למו, שהצורה המוטבעת היא צורה ואין לה שלימות אשר ראוי לצורה, שראוי שתהיה צורה נבדלת והיא צורה חסירה וארורה, והצורה הזאת המוטבעת אינה בן חורין רק משועבדת לצורה הנבדלת, וזה בשביל חסרון הצורה המוטבעת שהיא צורה חסירה :

והדברים האלו הם דברים עמוקים מאוד ומופלאים. והכל נרמז בענין אברהם והחמור אשר רכב עליו ונעריו עמו, אשר אמר להם שבו פה עם החמור עם הדומה לחמור. כי אברהם דומה לצורה הנבדלת, והחמור הוא החומר, ושתי נעריו אשר אמר להם שבו פה עם החמור והם הכחות אשר הם חומר והם מוטבעות בחומר, ולפיכך אמר להם שבו פה עם החמור עם הדומה לחמור. בודאי הנה ישראל כמו הצורה הנבדלת, ומצרים הם החומר אשר אמרנו לך, והכנעניים הם הצורה המוטבעת בחומר אשר הוא ארור מטעם אשר אמרנו לך למעלה. וכבר אמרנו לך למעלה, כי הצורה הנבדלת הוא הפך החמרי וכך הצורה שלימה הנבדלת הפך הצורה המוטבעת החמרית הארורה. אך חילוק יש בין שני אלו הדברים, כי הצורה הנבדלת הוא הפך לחומר ומכל מקום יש להם יחוס וחבור מצד שהחומר והצורה מתיחסים, עם שהם הפכים ביחד יש קצת התיחסות והתאחדות בין הצורה ובין החומר. כי ההפכים כמו אלו בודאי מתיחסים, כמו לובן והשחרות אף על גב שהם הפכים מתיחסים זה לזה, כי שניהם הם נכללים במראה והם כוללים המראה שזה נוטה לקצה הלובן וזה נוטה לקצה השחרות. וכל הפכים בעולם הם

תחת מין אחד, ואם לא כן לא היו הפכים, כמו המתיקות והשחרות שאינם הפכים ואינם תחת מין אחד. כך ישראל ומצרים אף על גב שהם הפכים, כי ישראל הצורה הנבדלת ומצריים הם החומר, מכל מקום שייך יחוס ביניהם כי החומר והצורה משלימים מציאות אחד ודבר זה התיחסות בודאי. וכן מה שיש לישראל מעלה צורה הנבדלת מן החומר, מכל מקום יש כאן שיתוף וחבור כי הצורה הוא צורה לחומר, ואם לא היה זה שיש למצרים קצת התיחסות, לא היה אפשר שישראל יהיו גרים בארץ מצרים אחר שלא היה כלל התיחסות ביניהם לא יתכן שיהיו ישראל גרים ביניהם. ואף על גב שכבר אמרנו למעלה כי לכך נשתעבדו במצרים מפני שהיו מצרים הפך להם, ולכך היו משועבדים למצרים והיה מקוים בהם ועבדום וענו אותם, מכל מקום לא היו גרים ביניהם אם לא בשביל כי ההפכים במה שהם הפכים כמו אלו מתיחסים זה לזה. ולכך הם גם כן פועלים זה בזה, כי לא יפעל המתיקות במה שהוא מתיקות בשחרות ולא יפעל החמימות בשחרות, רק יפעל החמימות בקרירות שהם תחת איכות אחד, וכן יפעל המתיקות בחמימות שהם תחת איכות אחד, ואי אפשר רק שיהיה כאן שתוף. לכך אמרה תורה לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו דור שלישי וגו') ['דברים כ"ג:ח'](#) (כלומר אף על גב שודאי מצרים היו הפכים לישראל כמו שנתבאר למעלה, הפכים אלו אינם נבדלים לגמרי ולכך דור שלישי יבא להם, וזה הענין הוא במצרים, ולקמן יתבאר עוד מזה. אבל הכנענים הארורים דומים אל הצורה המוטבעת בחומר, וזאת הצורה הפחותה הארורה אינה מתאחדת ומתיחסת כלל עם הצורה הקדושה הנבדלת. כי מה יהיה

היחוס בין צורה לצורה אם לא שהצורה המוטבעת היא משועבדת תחת צורה הנבדלת, ובודאי זה ענין עבד כנעני. אבל בבואם ישראל לארץ לא היו עבדים להם לכך נאמר (דברים כ':ט"ז) (לא תחיה כל נשמה, ונאמר) במדבר ל"ג:נ"ה (ואם לא תורישו יושבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים וצררו אתכם על הארץ, הרי שביאר בזה כי הצורה הפחותה מצירה הפחותה את הצורה השלימה, כי הצורות מעיקות זו את זו בודאי ואינם מתאחדים ביחד. ואמת הוא כי דברים אלו הם יותר ויותר עמוקים עוד בענין כנעניים אשר הם נבדלים מן ישראל. אך אלו הדברים מקצת הדברים לכך נאמר שלא היה אומה בקלוקל כמו אומת כנעניים, כי מצד הצורה הפחותה שבהם הם הפך ישראל הצורה השלימה, ומפני כך הם מקולקלים יותר מכל האומות, והדור האחרון הוא יותר מקולקל כי אחר שהם הפכים לישראל כאשר היו ישראל בשלימות וזה היה בדור האחרון כאשר יצאו ישראל ממצרים שהיו ביותר שלימות וכנגדו קלוקל כנעניים. והנה התבאר למה ישבו ישראל דוקא במצרים וקושי ההוצאה משם, ועוד יתבאר ענין ישיבת ישראל במצרים בעזרת השם בפרקים הבאים: